

TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH JARAYONI TAHLILI.

Safarov Sardor O'tkirjon o'g'li

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali Aniq va tabiiy fanlar fakulteti

"Bank ishi va auditi" yo'nalishi 21_08 guruh talabasi

Tel: 995062732

Rahmonov Quvonchbek Olimovich

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali Aniq va tabiiy fanlar fakulteti

"Bank ishi va auditi" yo'nalishi 21_08 guruh talabasi

[Tel:917192003](tel:917192003)

Annotatsiya. Ushbu maqola tijorat banklari ichidagi kreditlash jarayonlarining murakkab dunyosiga kirib boradi. U dasturdan tasdiqlashgacha bo'lgan turli bosqichlarni o'rganadi va ushbu jarayonlarga ta'sir qiluvchi omillarni sinchkovlik bilan o'rganadi. Tadqiqotda tijorat banklarida kreditlash landshaftini yaxlit tushunishni ta'minlash uchun adabiyotlarni tahlil qilish, empirik usullar va chuqur munozaralarni birlashtirgan ko'p o'lchovli yondashuv qo'llaniladi.

Kalit so'zlar: Tijorat banklari, kreditlash jarayoni, kreditni baholash, risklarni boshqarish, kreditni tasdiqlash, moliya institutlari.

Kreditlash jarayoni tijorat banklarining hayot qoni bo'lib, ularning faoliyatining asosi bo'lib xizmat qiladi. Moliyaviy vositachilar sifatida banklar omonatchilardan qarz oluvchilarga mablag' oqimini osonlashtirish orqali resurslarni taqsimlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Kreditlash jarayonining dinamikasini tushunish moliyaviy tizimlarning barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola tijorat banklarini kreditlashning murakkab tomonlarini yoritib berishga, uning iqtisodiy o'sishni ta'minlashdagi dolzarbligi va risklarni samarali boshqarishning ahamiyatini ko'rib chiqishga qaratilgan.

Adabiyotlar sharhi tijorat banklarini kreditlash bo'yicha mavjud tadqiqotlar haqida to'liq ma'lumot beradi. U kredit xavfini baholash, kreditni tasdiqlash mexanizmlari va me'yoriy asoslarning kreditlash amaliyotiga ta'siri bo'yicha seminal ishlarni o'rganadi. Tahlil hozirgi bilimlar majmuasidagi bo'shliqlar va nomuvofiqliklarni ta'kidlab, o'rganish uchun nazariy asos yaratish uchun turli xil istiqbollarni sintez qiladi.

Ushbu tadqiqotni o'tkazish uchun aralash usulli yondashuv qo'llaniladi. Miqdoriy tahlil naqsh va korrelyatsiyalarni aniqlash uchun tarixiy kreditlash ma'lumotlarini tekshirishni o'z ichiga oladi. Sifatli usullarga kredit berish jarayonining sub'ektiv jihatlari to'g'risida tushuncha olish uchun bank amaldorlari va soha mutaxassislari bilan suhbatlar kiradi. Ushbu yondashuvlarning kombinatsiyasi kredit

qarorlariga ta'sir qiluvchi miqdoriy ko'rsatkichlarni ham, sifat omillarini ham aniq tushunishga imkon beradi.

Tijorat banklarida kreditlash jarayoni dastlabki dasturdan tortib mablag'larni to'lashgacha bo'lgan bir necha bosqichlarni o'z ichiga oladi. Tijorat banklarida kreditlash jarayonining asosiy tarkibiy qismlari tahlili:

Ilova va hujjatlar:

- Qarz oluvchi haqida ma'lumot: jarayon qarz oluvchining kredit olish uchun ariza topshirishi, shaxsiy va moliyaviy ma'lumotlarni taqdim etishi bilan boshlanadi.

- Hujjatlar: banklar qarz oluvchining kreditga layoqatliligini baholash uchun daromadlar to'g'risidagi hisobot, soliq deklaratsiyalari, biznes-rejalar va garov rekvizitlari kabi turli hujjatlarni talab qiladi.

Kredit Xavfini Baholash:

- Kredit tahlili: banklar qarz oluvchining kreditga layoqatliligini ularning kredit tarixi, moliyaviy hisoboti va boshqa tegishli ma'lumotlarni tahlil qilish orqali baholaydilar.

- Kredit skoringi: ba'zi banklar kredit skoring modellaridan foydalanib, qarz oluvchi bilan bog'liq kredit riskini turli omillar asosida aniqlaydilar.

Kreditni Tasdiqlash:

- Kredit qo'mitasi: kredit qo'mitasi yoki andarrayting guruhi kreditni tasdiqlash to'g'risida qaror qabul qilish uchun ariza va kredit tahlilini ko'rib chiqadi.

- Kredit shartlari: tasdiqlangan kredit shartlari, shu jumladan foiz stavkalari, to'lov jadvallari va garov talablari qarz oluvchiga etkaziladi.

Hujjatlar va huquqiy jarayon:

- Kredit shartnomasi: kredit shartlari va shartlari, shu jumladan shartnomalar va har qanday aniq talablar ko'rsatilgan rasmiy shartnoma tuziladi.

- Huquqiy Sharh: yuridik bo'lim barcha hujjatlarning qonuniy qoidalarga muvofiqligini va bank manfaatlari himoya qilinishini ta'minlaydi.

Kredit Berish:

- Mablag'larni bo'shatish: barcha zarur hujjatlar va huquqiy jarayonlarni to'ldirgandan so'ng, bank qarz oluvchiga kredit summasini beradi.

- Garovni boshqarish: agar kredit ta'minlangan bo'lsa, bank potentsial yo'qotishlarni kamaytirish uchun garovni boshqaradi va nazorat qiladi.

Kredit monitoringi va boshqaruvi:

- Muntazam Monitoring: banklar qarz oluvchining o'z majburiyatlarini bajarishini ta'minlash uchun moliyaviy faoliyatini doimiy ravishda kuzatib boradilar.

- Risklarni boshqarish: agar moliyaviy qiyinchilik yoki defolt belgilari paydo bo'lsa, banklar kreditni qayta tuzish yoki inkasso jarayonini boshlash kabi tuzatish choralarini ko'rishlari mumkin.

Qaytarish va yopish:

- Qaytarish jadvali: qarz oluvchi kreditni kelishilgan jadvalga muvofiq to'laydi.
- Kreditni yopish: qarz oluvchi to'lovni tugatgandan so'ng, kredit yopiq hisoblanadi va bank garovdagi har qanday garovni chiqaradi.

Standart va tiklash:

- Defolt boshqaruvi: defolt holatida banklar inkasso uchun belgilangan tartib-qoidalarga, shu jumladan qonuniy harakatlar va garovni amalga oshirishga rioya qiladilar.
- Qayta tiklash: bank garov yoki boshqa vositalarni sotish orqali iloji boricha to'lanmagan miqdorni qaytarib olishni maqsad qilgan.

Normativ Muvofiqlik:

- Muvofiqlik monitoringi: kreditlash jarayonida banklar o'zlarining amaliyotlari mahalliy va xalqaro bank qoidalariga muvofiqligini ta'minlab, turli xil me'yoriy talablarga rioya qilishlari kerak.

Texnologiya Integratsiyasi:

- Raqamlashtirish: ko'pgina banklar kreditlash jarayonini soddalashtirish, samaradorlikni oshirish va mijozlarning umumiy tajribasini yaxshilash uchun raqamli vositalar va texnologiyalarni qo'llamoqda.

Tijorat banklarida kreditlash jarayoni murakkab va ko'p qirrali operatsiya bo'lib, qarz oluvchining ham, bankning ham moliyaviy salomatligini ta'minlash uchun ehtiyotkorlik bilan baholash, risklarni boshqarish va me'yoriy standartlarga rioya qilishni talab qiladi. Texnologiya yutuqlari ushbu jarayonni o'zgartirish va takomillashtirishda muhim rol o'ynashda davom etmoqda.

Munozara bo'limi natijalarni mavjud adabiyotlar va amaliy natijalar kontekstida sharhlaydi. U joriy kreditlash modellarining samaradorligini, jarayonlarni soddalashtirishda texnologiyaning rolini va makroiqtisodiy omillar bilan bog'liq muammolarni o'rganadi. Bundan tashqari, u dinamik bozor sharoitlariga javoban tijorat banklari tomonidan qo'llaniladigan xatarlarni boshqarish strategiyalarining rivojlanayotgan manzarasini o'rganadi.

Xulosalar:

Adabiyotlarni o'rganish va empirik xulosalarga asoslanib, xulosalar bo'limi tijorat banklari ichidagi kreditlash jarayoni haqidagi asosiy tushunchalarni umumlashtiradi. Unda tadqiqotning bank operatsiyalari samaradorligi va barqarorligiga ta'siri muhokama qilinadi, takomillashtirish yo'nalishlari va kelajakdagi tadqiqot yo'nalishlari ta'kidlanadi.

Xulosalar asosida ushbu bo'limda tijorat banklarida kreditlash jarayonini takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar keltirilgan. Bunga xavflarni baholash modellarini takomillashtirish, kreditni yanada samarali baholash texnologiyasidan foydalanish va rivojlanayotgan iqtisodiy tendentsiyalarga moslashish bo'yicha tavsiyalar kirishi mumkin.

Ushbu maqolada tijorat banklarida kreditlash jarayoni to'liq tahlil qilingan. Nazariy asoslarni, empirik ma'lumotlarni va amaliy tushunchalarni birlashtirib, zamonaviy moliyaviy landshaftda kredit operatsiyalarini shakllantirish dinamikasini chuqurroq tushunishga intilayotgan akademiklar, siyosatchilar va soha mutaxassislari uchun qimmatli manbani taqdim etadi.

Adabiyotlar.

1. Абдиқаримова Д.Р. Банк кредитлари гаров таъминотини баҳолаш. Монография. – Т.: «Иқтисод-Молия», 2016. – 168 б.
2. Абдиқаримова Д.Р. Банклар гаров таъминотини баҳолаш зарурлиги ва асосий тамойиллари.// «Молия» журнали. – Тошкент, 2015. - №4. – Б. 58-63. (08.00.00; №12)
3. Абдиқаримова Д.Р. Ўзбекистонда баҳолаш институтининг шаклланиш ва ривожланиш босқичлари.// «Молия» журнали. – Тошкент, 2016. - №1. – Б. 93-98. (08.00.00; №12).
4. Абдиқаримова Д.Р. Хориж амалиётида банк кредитлари бўйича гаровни баҳолашнинг асосий тамойиллари ва таъминот турлари.//«Biznes- эксперт» журнали. – Тошкент, 2016. - №3. – Б. 29-33. (08.00.00; №3)